

*Roozbeh (Rudy) B. BAKER*¹

UDK: 341.238.001.6
Bibliid 0025-8555, 63(2011)
Vol. LXIII, br. 3, str. 343–358
Izvorni naučni rad
Septembar 2011.
DOI: 10.2298/MEDJP1103343B

NOVI INSTITUCIONALIZAM I MEĐUNARODNI ODNOSI: KORAK NAPRED

APSTRAKT

Revolucija koju je šezdesetih godina prošlog veka doneo biheviorizam, i koja je u potpunosti prožela društvene nauke, posebno u oblasti političkih nauka i sociologije, dovela je do nezainteresovanosti za proučavanje institucija i njihove strukture. Osamdesetih godina javio se, pak, novi pokret u društvenim naukama, pokret koji je ukazao na značaj centralnosti institucionalne analize u proučavanju politike i društva, i obnovio izučavanje institucija kao ključne varijable. Nazvan Novi institucionalizam, ovaj pokret u velikoj meri uticao je na usmerenje istraživanja u političkim naukama i sociologiji. Nažalost, mnogi teoretičari i praktičari međunarodnih odnosa su ignorisali Novi institucionalizam, iako je on došao do novih saznanja i proizveo koristan skup metoda koji bi u svakom smislu mogli biti od značaja za teoriju međunarodnih odnosa.

Ključne reči: međunarodni odnosi, teorija, politika, Novi institucionalizam.

UVOD

Pokret Novi institucionalizam, koji je kasnih osamdesetih godina prošlo veka zahvatio oblast političkih nauka i sociologije, ponovo je, unutar navedenih oblasti, probudio interesovanje za proučavanje institucija i njihove strukture. U velikoj meri, ta dva pitanja bila su zanemarivana nakon

1 Prof. dr Roozbeh (Rudy) B. Baker, gostujući profesor prava na Univerzitetu u Istočnom Sarajevu; doktorirao pravo na Univerzitetu u Ilinoisu SAD; E-mail adresa: rudy.baker@yahoo.com

revolucije koja je zahvatila društvene nauke 1960. godine. Iz temelja Novog institucionalizma, koji je naglasio centralnu ulogu institucija kod formiranja preferenci, izrodiće se dve škole. Prva škola (Istorijski institucionalizam), na koju su se uglavnom oslanjali politikolozi, bavila se pozadinom institucija, kako bi se bolje razumele norme koje su se sprovodile unutar datih institucija. Druga škola (Sociološki institucionalizam), na koju su se uglavnom oslanjali sociolozi, bavila se složenim mrežama socioloških i ekonomskih odnosa, kako bi se razumelo formiranje preferenci unutar institucija. Obe škole unutar Novog institucionalizma generisale su koristan skup metoda kao i bogati izvor saznanja, koji bi mogao biti od velike koristi za teoriju međunarodnih odnosa. Nažalost, teoretičari i praktičari međunarodnih odnosa u velikoj meri ignorišu ovaj pokret. Makro analiza, koju u tolikoj meri koriste u istraživanju međunarodnih odnosa, savršeno je okruženo za istraživanja unutar Novog institucionalizma, koje bi, spajanjem analize na makro i mikro nivou, moglo unutar oblasti međunarodnih odnosa baciti novu svetlost na odnos između domaćih i sistemskih faktora.

1. TEMELJNI PRINCIPI NOVOG INSTITUCIONALIZMA

Obe škole Novog institucionalizma, Istorijski i Sociološki institucionalizam, dele određene temeljne principe i imaju zajedničke korene. Zaista, pojavu Novog institucionalizma i njegov uspon možemo pratiti još od revolucionarnih radova sociologa Džejsma Marča (James G. March) i Johana Olsena (Johan P. Olsen),² koji su po prvi put naveli faktore distinkcije između Novog institucionalizma i njegove stare „varijante“. Potom su odlučili da ustanove osnovne principe datog pokreta.

A. Stari institucionalizam

Interesovanje za funkcionisanje i efekat institucija uvek je interesovalo one koji su se bavili politikom. Naročito su politikolozi kroz istoriju gledali na političke institucije kao na bitne faktore u organizovanju kolektivne akcije.³ „Stari“ institucionalizam posmatrao je političke institucije kao one ustanove koje zajedno određuju političko ponašanje tkanjem složene strukture normi

2 Videti: James G. March and, Johan P. Olsen, “The New Institutionalism: Organizational Factors in Political Life“, *The American Political Science Review*, No. 78, 1984; James G. March and, Johan P. Olsen., *Rediscovering Institutions*, The Free Press, New York, 1989.

3 James G. March and, Johan P. Olsen, (1984), op. cit., p. 735.

koja je služila da ograniči individualni izbor i akciju,⁴ tako da su političke institucije, pod „starim“ institucionalizmom, viđene kao veoma važne u njihovom uticaju na individualne akcije i povlastice. Stupanjem bihejviorizma u društvene nauke 1960. godine, „stari“ institucionalizam ustupio je put pristupima koji su se fokusirali isključivo na razumevanje političkih ishoda, kao skupa individualnih ponašanja zasnovanih na namernim izborima.⁵

B. Novi institucionalizam

Novi institucionalizam preuzeo je pretpostavke starog institucionalizma i fokusirao se na njihovo jako naučno utemeljenje. Snažno reagujući na bihejviorističku revoluciju, koja je zahvatila društvene nauke 1960. godine, i pokret racionalnog izbora koji je usledio, novi institucionalisti tražili su novi pristup u razumevanju političkih akcija, pristup koji bi vratio značaj ulogi koju vrše političke institucije.⁶ To je delimično moglo da se uradi prihvatajući činjenicu da je ljudska racionalnost okovana ili „ograničena“. Ljudska racionalnost zavisila je od konteksta, u smislu da je proizvod sredine u kojoj je nastala.⁷ Institucije, kao „skupovi međusobno povezanih pravila i rutina, koje definišu odgovarajuće aktivnosti u vezi sa odnosom između uloga i situacija“,⁸ bile su ključ za razumevanje kako pojedinci oblikuju svoje preferencije ne putem kalkulacija kako maksimizirati „vrednosti“ i/ili „očekivanja“ (kako tvrdi teorija racionalnog izbora), nego putem „pravila ponašanja, normi, uloga, fizičkih angažmana“, koja obuhvataju institucionalnu strukturu njihovih sredina.⁹ Preferencije se nisu ticale samog procesa izbora (npr. koji izbori su bili u ponudi), nego su se više ticale normi sredine u kojoj su nastale.¹⁰ Preferencije su mogle da se promene na osnovu promene norme — a kao takve, bile su „ni stabilne ni egzogene“. ¹¹ Institucije su bile važne jer su prilično često bile osnova u kojima su se norme kreirale i definisale. Za razliku od „starog“ institucionalizma, gde su se institucionalne

4 Videti: Sheldon S. Wolin, *Politics and Vision: Continuity and Innovation in Western Political Thought*, Princeton University Press, Princeton, 1960.

5 James G. March and Johan P. Olsen, (1984), op. cit., pp. 735–736.

6 James G. March and Johan P. Olsen (1989), op. cit., p. 4.

7 Ibid., pp. 11–14.

8 Ibid., p. 160.

9 James G. March and Johan P. Olsen, (1984), op. cit., p. 741.

10 Ibid., p. 739.

11 Ibid.

norme mogle ograničiti na pojedinačne preferencije, Novi institucionalizam video je institucije kao nezavisne sile za oblikovanje nezavisnih ljudskih jednakosti. Uzimajući sve to u obzir, institucije su morale biti shvaćene kao nešto više od „jednostavnog ogledala društvenih snaga“. ¹² Institucije su mogle, s vremena na vreme, da imaju autonomni karakter i da delaju u skladu sa jasno određenim ciljem, budući da su se različite slične individualne preferencije unutar njih stapale u jednu. ¹³ Od ovako složenih principa Novog institucionalizma, koji je osnovan od strane Marča i Olsena, dve različite škole morale su se pojaviti, jedna ukorenjena u političkim naukama, a druga u sociologiji.

2. ISTORIJSKI INSTITUCIONALIZAM

Istorijski institucionalizam, jedan od dve glavne škole Novog institucionalizma koje su nastale na temeljima radova Marča i Olsena, pokušao je da objasni razlike unutar preferenci koje generišu različite institucije širom nacionalnih i transnacionalnih granica. Ograničeni uglavnom na politikologe i stručnjake za javno pravo, koji izučavaju uticajne vladine agencije, kao i njihove uticaje na javnu politiku, istorijski institucionalisti nastojali su da objasne kako i zašto slične vladine agencije mogu da funkcionišu na potpuno drugačiji način, ne samo unutar domaćih granica već i preko njih. ¹⁴ Prihvatanje koncepta ograničene racionalnosti, onako kako su ga zamislili Marč i Olsen, i stvaranje mnoštva dominantnih tema, istorijski institucionalisti gledali su institucije kao ključ u oblikovanju prednosti individualnih aktera. Na ovaj način, institucionalna struktura imala je direktan uticaj na uslove i realnost političkih situacija, i tako ostavila „trag na političke rezultate“. ¹⁵ Ispitivanje nije zaustavljeno unutar samih institucija. Kako bi se u potpunosti mogao razumeti institucionalni kontekst stvaranja i oblikovanja preferenci, trebalo je takođe razumeti političke faktore koji su uticali na strukturu i autoritet pojedinačnih institucija, i koji su svoju ulogu videli kao deo šireg sistema. ¹⁶ Sintagma *istorijski institucionalizam* bila je

12 Ibid.

13 Ibid.

14 Videti: Kathleen Thelenand Sven Steinmo, “Institutionalism in Comparative Politics”, in: Sven Steinmo, Kathleen Thelen, and Frank Longstreth, eds, *Structuring Politics: Historical Institutionalism in Comparative Analysis*, Cambridge: Cambridge University Press, 1992.

15 Ibid., p. 9.

16 Tom Ginsburg, and Robert A. Kagan, “Institutionalist Approaches to Courts as Political Actors”, in: Tom Ginsburg i Robert A. Kagan, eds, *Institutions & Public Law: Comparative Approaches*, New York: Peter Lang Publishing, 2005, p. 2.

savršena za opisivanje pripadnika ove škole, zbog toga što su smatrali da će, ukoliko se ne ispita pozadina institucije koja se izučava, analiza koja treba da objasni koje preferencije nastaju, i zašto, biti nemoguća.¹⁷ Dok je pristup zasnovan na istorijskom kontekstu lišio istorijske institucionaliste „univerzalnog kofera s alatom“ sačinjenog iz opštih pretpostavki koje su se mogle primeniti na činjenične obrasce (u smislu teorije racionalnog izbora), ipak je dozvolio razvoj čvrstih hipoteza, ukorenjenih u empirijskom materijalu koji se izučava.¹⁸ Koristeći navedene inovativne tehnike i shvatanja, prošla decenija postaje svedok pionirskih istraživanja izvršenih na osnovu metoda koje predlaže Istorijski institucionalizam: kako od strane politikologa koji proučavaju uglavnom uticajne vladine institucije, tako i grupa stručnjaka javnog prava, koji proučavaju ulogu sudova isključivo kao političkih agencija.

Politikolozi koji se služe metodama Istorijskog institucionalizma kako bi izučavali uticajne državne institucije, nagrađeni su bogatim skupom zaključaka koji su poslužili da se dalje ojača Novi institucionalizam. U okviru nedavnih ispitivanja američke politike zapošljavanja od Nju dila (New Deal) preko Reganove vladavine, korisne pouke su proizašle o tome kako je institucionalno uređenje uticalo na izbor i preferencije donosilaca odluka.¹⁹ Nepotpunost američkih političkih institucija, (dvodomnog Kongresa, izvršne, zakonodavne i sudske vlasti, čije su moći „kontrolisale“ i „uravnotežavale“ jedna drugu, takmičeći se sa državom kao i federalnim nivoima vlasti) proizvelo je okruženje u kojem se politička opozicija može lako mobilisati, čime su se donosioci odluka podsticali da usvoje skraćeni vremenski rok za izradu politike, kao i kratkoročne koalicije za njenu implementaciju.²⁰ Institucionalno uređenje američkog političkog sistema poslužilo je za oblikovanje one vrste politike koju su američki zakonodavci skloni da favorizuju (tj. one koja nudi kratkoročnu dobit naušrb dugoročnoj koristi), kao i metoda za njihovo sprovođenje (kratkoročne koalicije koje su slabe i posebno izdate, ali zato su i lakše za mobilisanje). U okviru takvog jednog institucionalnog konteksta, politika koja teži reformama postojećih institucionalnih struktura, ili izgradnji novog institucionalnog prostora, ignoriše se u korist onih koji distribuišu korist preko postojećih institucija ili izvan njih (npr. kroz privatni sektor).²¹

17 Kathleen Thelen and Sven Steinmo, op. cit., pp. 8–9.

18 Ibid., p. 12.

19 Ibid., p. 193.

20 Ibid., p. 193.

21 Ibid.

Uvođenjem u upotrebu termina „ograničena inovacija“ nauka želi da tvrdi da će nova ideja biti uspešna onoliko koliko je kompatibilna u institucionalnim okvirima u kojima je i započeta.²² Takav način gledanja na ono što utiče na institucionalno uređenje i formiranje može da ponudi bolji analitički uvid u političko odlučivanje u raznim okruženjima.

Slično novije istraživanje fokusiralo se na posmatranje institucionalnog uređenja u komparativnom kontekstu. U jednoj komparativnoj studiji o aktivnostima sindikata i mobilizacije u Švedskoj, Norveškoj, Francuskoj i Ujedinjenom Kraljevstvu, postavljeno je pitanje zašto je sindikalno članstvo i regrutovanje očigledno snažnije u Švedskoj nego u ostalim navedenim zemljama?²³ Nije imalo puno smisla to što se upravo Švedska mogla pohvaliti najaktivnijim sindikalnim pokretom, a bila je poslednji industrijalista u grupi. Odgovor je ležao u istraživanju onih institucionalnih struktura koje su stajale iza isplate naknade za nezaposlenost, kao i načina na koji je sprovođenje švedskog „Gent“ (Ghent) sistema,²⁴ gde su beneficije za nezaposlene isplaćene preko sindikata a ne države, pružilo podsticaj za švedsku radničku klasu da se ujedini.²⁵ Učvršćivanjem interesa onih snaga koje su posvećene instituciji („Gent“ sistem je služio da učvrsti moć sindikata, podstičući radnike da im se pridruže), i sama institucija je postala „učvršćena“.²⁶ Ovaj koncept samo-učvršćivanja može da bude dobar osnov za dalja istraživanja ponašanja, uglavnom autonomnih institucionalnih tela. Naročito, uslova pod kojima mehanizam „samo-učvršćivanja“ može da bude ojačan ili oslabljen od strane vanjskih faktora.

Stručnjaci za javno pravo koji koriste metode Istorijskog institucionalizma za proučavanje sudova u širem političkom kontekstu (za razliku od pravnih stručnjaka koji izučavaju pravo u okviru individualnog prava), u velikoj su meri doprineli jačanju pozicije Novog institucionalizma u okviru političkih nauka. Fokusiranjem na jedinstvenu poziciju sudova kao specijalizovanih vladinih agencija, naročito u periodu posle „trećeg talasa“ demokratskog razvoja širom Istočne Evrope i Afrike, stručnjaci su nedavno otkrili nivo međusobnog uticaja

22 Ibid., pp. 192–195, 199–203.

23 Videti: Bo Rothstein, “Labor Markets and Working Class Strength”, in: Sven Steinmo, Kathleen Thelen, and Frank Longstreth, eds, *Structuring Politics: Historical Institutionalism in Comparative Analysis*, Cambridge: Cambridge University Press, 1992.

24 Nazvan po gradu iz Belgije u kojem je sastavljen.

25 Bo Rothstein, (1992), op. cit., pp. 46–50.

26 Ibid., p. 51.

institucija između pravosudnih aktera i drugih političkih agencija u novim demokratijama.²⁷ Razvijanjem sofisticiranih statističkih modela, zasnovanih na generalizovanom institucionalnom okviru,²⁸ ovo istraživanje je uspelo da ponudi ubedljiv dokaz kako i kada su novo-ovlašćeni visoki sudovi bili toliko puni pouzdanja da ostvare svoja nova ovlašćenja, u odnosu na slučajeve koje nisu podržali u strahu od odmazde od strane drugih institucionalnih aktera unutar sistema.²⁹ Po svemu sudeći, rezultati ukazuju na to da će se visoki sudovi, u novom vanrednom demokratskom sistemu, fokusirati na ostvarivanje svojih ovlašćenja u oblastima politike, gde postoji široko rasprostranjena saglasnost među svim institucionalnim akterima sistema.³⁰ U oblastima politike, gde postoji značajna nesaglasnost, visoki sudovi će se kloniti datog pitanja i pokušati da izbegnu upotrebu svojih povlastica.³¹ Ovi važni rezultati će pomoći da se bolje objasne dugoročni efekti koje demokratizacija može imati na političke institucije i na složenost međusobnih odnosa političkih institucija unutar novoformljene sredine.

S obzirom na zainteresovanost za supra-nacionalne međunarodne aktere i njihov odnos prema tradicionalnim pojmovima nacionalne države, jedno slično istraživanje ističe značaj Evropske unije (EU) a naročito Visokog suda Evropske unije, odnosno Evropskog suda pravde (ESP).³² Ova istraživanja su analizirala uticaj sudske prakse Evropskog suda pravde o članu 28 *Rimskog ugovora*, kojim je uspostavljeno slobodno kretanje robe preko granica država članica (na taj način su eliminisane trgovinske barijere unutar Evropske unije). Istražujući institucionalnu sredinu unutar koje ESP funkcioniše (na osnovu primene člana 28), uočeno je da su slabost mehanizma kreiranja politike unutar Evropske Komisije i Saveta Evrope³³ (zbog zahteva o jednoglasnosti među članicama), zajedno sa „slabim sistemom kontrole“ koji Evropska

27 Videti: Lee Epstein, Jack Knight and Olga Svetsova, “The Role of Constitutional Courts in the Establishment and Maintenance of Democratic Systems of Government”, *Law & Society Review*, No. 35, 2001, pp. 117–164.

28 Ibid., pp. 127–131.

29 Ibid., pp. 156.

30 Ibid.

31 Ibid.

32 Videti: Alec Stone Sweet, “Judicial Authority and Market Integration in Europe”, in: Tom Ginsburg and Robert A. Kagan, eds, *Institutions & Public Law: Comparative Approaches*, New York: Peter Lang Publishing, 2005.

33 Koji zajedno čine izvršni organ Evropske unije.

Komisija i Savet Evrope imaju nad ESP, doveli do kreiranja praznog političkog prostora koju bi ESP mogao da popuni bez rizika od odmazde.³⁴ Kao takav, počevši sa slučajem *Procureur du Roi v. Dassonville*,³⁵ ESP (koji je zakoračio u vakum stvoren od strane institucionalizovane nesposobnosti Evropske Komisije i Saveta bezbednosti da deluju) je počeo, putem svoje uticajne sudske prakse, da uvodi režim rigoroznih izvršenja člana 28.³⁶ Putem ovih saznanja o institucionalnoj dinamici koja podstiče transnacionalne aktere da stupe u one političke oblasti koje su domaći akteri napustili, mogu se dobiti nova saznanja o složenim i ponekad međuzavisnim nacionalnim i transnacionalnim podelama aktera.

3. SOCIOLOŠKI INSTITUCIONALIZAM

Sociološki institucionalizam, druga od dve glavne škole unutar Novog institucionalizma koje su zasnovane na temeljima rada Marča i Olsena, svoju osnovu uglavnom nalazi u sociologiji, udaljavajući se od ideje o ograničenoj racionalnosti, koju su podržavali Marč i Olsen u svojim analizama. Sociološki institucionalisti u potpunosti su odbacili koncept racionalizma, u korist pristupa koji se bavio „očekivanjima“, odnosno idejom da akteri povezuju očekivano ponašanje sa „određenim situacijama“ zasnovanim na postojećim sociološkim konvencijama koje nalažu odgovarajuće reakcije.³⁷ Institucije su definisane kao nešto što je iznad običnih standarda, normi i struktura organizacije. Društvene konvencije, ukorenjene u tradiciji i praksi mogle bi predstavljati „instituciju“ za potrebe analize.³⁸ Međusobna povezanost ovih ideja jeste pojam „ukorenjenost“, stav da je individualno donošenje odluka proizvod individualne „ukorenjenosti“ u složenim mrežama društvenih i ekonomskih odnosa.³⁹ Ovi odnosi su toliko sveobuhvatni da većina pojedinaca nije mogla da se suoči oči u oči sa njihovim postojanjem u svakodnevnicu života — „ukorenjenost“ u ovom

34 Alec Stone Sweet, (2005), op. cit., p. 113.

35 *Procureur du Roi v. Dassonville*, Slučaj 8/74 [1974] ECR 837.

36 Alec Stone Sweet, (2005), op. cit., pp. 124–130.

37 Walter W. Powell and Paul J. DiMaggio, “Introduction”, in: Walter W. Powell and Paul J. DiMaggio, eds, *The New Institutionalism in Organizational Analysis*, Chicago: The University of Chicago Press, 1991, p. 10.

38 Ibid., p. 9.

39 Mark Granovetter, “Economic Action and Social Structure: The Problem of Embeddedness”, in: Richard Swedberg and Mark Granovetter, eds, *The Sociology of Economic Life*, New York: Westview Press, 1992, pp. 60–63.

okviru je izvan svakog saznanja.⁴⁰ Pojam „ukorenjenosti“ u okviru sociološkog institucionalizma ima direktnu vezu sa odbacivanjem koncepta racionalizma od strane praktičara te škole, jer ako se pogleda šira slika društvenih konvencija i donošenje odluka kao proizvoda „ukorenjenosti“ u složenim mrežama odnosa, onda velika većina određenih obrazaca ponašanja koje bi pojedini posmatrači (npr. zastupnici teorije racionalnog izbora) želeli da okarakterišu kao iracionalne, nisu uopšte iracionalni kada bi se stavili u pravi kontekst.⁴¹

Prošla decenija okarakterisana je kao veoma plodna za praktičare jedne od škola pokreta Novog institucionalizma, a to je Sociološki institucionalizam, posebno u odnosu na efekte sistemskog nivoa na makro nivo. Studije o oblasti organizacije muzeja američke umetnosti, koje su izvedene od strane socioloških institucionalista 1920-ih i 1930-ih, pružile su važne uvide u to kako se promene na mikro nivou mogu pokrenuti preko akcija na sistemskom nivou.⁴² U pokretu unutar muzeja umetnosti, tokom prilično napetog perioda debate između poverenika muzeja i reformatora, odnosno kustosa i zaposlenih muzeja, ponašanje i akcija bili su nekonzistentno razdvojeni na osnovu institucionalnog okruženja. U odnosu na postojeće radno mesto, odnosi između kustosa/zaposlenih i poverenika „(bili) su okrenuti ka akciji“, ali ne i aktivizmu.⁴³ Tražena su aktuelna rešenja za tadašnje svakodnevne probleme, ukorenjene u „izvoru sredine“, a aktivizam i sukobi su izbegnuti kao neprihvatljivo ponašanje.⁴⁴ Došlo je do stapanja društveno konstruisanih konvencija i složene mreže u kojoj su funkcionisali kustosi/zaposleni, odnosno muzejski reformatori, radi promovisanja određene vrste ponašanja i povlastica (npr. aktuelna rešavanja problema) nasuprot drugim (konfrontacione; odnosno reforme orijentisane ka pristupu). Međutim, s druge strane gledano, u okviru profesionalnih organizacija koje su stvorili za sebe, ponašanje reformatora, kustosa/zaposlenih muzeja, bilo je potpuno drugačije.⁴⁵ U okviru ovog makro,

40 Thomas A. Koelble, “The New Institutionalism in Political Science and Sociology”, *Comparative Politics*, No. 27, 1995, p. 235.

41 Mark Granovetter, op. cit., p. 75.

42 Videti: Paul J. DiMaggio, “Constructing an Organizational Field as a Professional Project: U.S. Art Museums, 1920–1940.”, in: Walter W. Powell and Paul J. DiMaggio, eds, *The New Institutionalism in Organizational Analysis*, Chicago: The University of Chicago Press, 1991.

43 Ibid., pp. 285–286.

44 Ibid., pp. 286.

45 Ibid.

odnosno sistemskog nivoa organizacija,⁴⁶ koje ne uključuju muzejske poverenike u članstvo, rezultiralo je drugačijom sredinom. Bez „organizacionih nadređenika“, diskurs se razvijao u potpuno drugačijem pravcu, sa akcentom na kritičku debatu.⁴⁷ Povremeno su ove profesionalne organizacije bile u stanju da izvrše pravi pritisak i da dovedu do institucionalnog pomaka (u korist promena koje su favorizovali reformatori kustosi/zaposleni muzeja) u načinu na kojem su muzeji umetnosti bili upravljani. Na ovaj način, institucionalne promene na mikro nivou bile su pokrenute preko akcije na makro nivou. Iz ovog istraživanja o tome kako institucionalno uređenje na jednom nivou analize može uticati na institucionalni pomak na potpuno drugom nivou analize, pružaju se neverovatne mogućnosti za preispitivanje uloge koju faktori sistemskog nivoa mogu igrati u određenju ishoda mikro nivoa.

4. INSTITUCIONALNA ANALIZA U OKVIRU MEĐUNARODNIH ODNOSA

A. Neoliberalni institucionalizam

Neverovatna je činjenica da teoretičari i praktičari u oblasti međunarodnih odnosa u velikoj meri ignorišu Novi institucionalizam iako on ima mnogo toga da ponudi oblasti međunarodnih odnosa. Institucionalističke studije u okviru međunarodnih odnosa usredsredile su se na užu perspektivu, koja pojavu institucija posmatra kao direktan rezultat aktera sistemskog nivoa (npr. nacionalne države), koji pokušavaju da povećaju kapacitet svojih resursa.⁴⁸ Moć i nadležnost međunarodnih institucija zavisi od procene (koju daju akteri sistemskog nivoa) stepena u kojem ih međunarodne institucije mogu „osnažiti“, nudeći im pogodan forum za razmenu informacija koja vodi ka ulasku u „uzajamno korisne sporazume“ sa drugim akterima sistemskog nivoa.⁴⁹ Moć i domet međunarodnih institucija, samim tim, zavisi od kalkulacija aktera

46 Tj. na makro ili sistemskom nivou, u smislu da date profesionalne organizacije, strukturno posmatrano, stoje iznad raznih pojedinačnih umetničkih muzeja, u čije članstvo ulaze kustosi/zaposleni.

47 Paul J. DiMaggio, (1991), op. cit., p. 286.

48 Videti: Robert O. Keohane, *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*, Princeton: Princeton University Press, 1984.

49 Ibid., p. 13; Robert O. Keohane and Lisa L. Martin, “Institutional Theory as a Research Program”, in: Colin Elman and Miriam Fendius Elman, eds, *Progress in International Relations Theory: Appraising the Field*, Cambridge: MIT Press, 2003, p. 80.

sistemskog nivoa, koji preko njih pokušavaju da povećaju svoje interese. Institucije se, na taj način, posmatraju kao *zavisne* varijable državne akcije. Još od postanka, u ranim 80-im, takozvana „neoliberalna institucionalistička“ perspektiva definisala je uslove i obim rasprave u okviru oblasti međunarodnih odnosa o značaju institucija u razumevanju funkcionisanja međunarodnog sistema. Ovaj trend ne iznenađuje, budući da neoliberalna institucionalistička perspektiva polazi od tradicionalne predrasude prisutne u studijama međunarodnih odnosa, kako bi kategorisala svoje teorije i poglede oko centralnosti države kao primarnog aktera u analizi. Stalna relevantnost Realizma unutar studija međunarodnih odnosa (kako klasičnog tako i neoklasičnog) svedoči o deskriptivnim pojmovima moći državne centričnosti, koje ima na teoretičare i praktičare ove oblasti.⁵⁰ Zaista, podržavajući realiste i uključujući državu u analizu, neoliberalni institucionalizam usvojio je jednu od centralnih pretpostavki programa realizma.⁵¹ Kao da ova imitacija nije bila dovoljna, neoliberalni institucionalizam je, prema sopstvenom priznanju, usvojio tri od četiri centralne tačke teorije realizma.⁵² Imajući u vidu blisku sličnost neoliberalnog institucionalizma sa teorijom realizma, pitanje je koliko je data perspektiva relevantna, originalna i korisna za studente koji traže novi skup sredstava za izučavanje međunarodnog sistema.

B. Uloga novog institucionalizma u okviru teorije međunarodnih odnosa

U okviru dosadašnjeg preovlađujućeg pristupa međunarodnim odnosima, za sada je napravljen samo jedan pokušaj da se pojedini aspekti Novog institucionalizma uvedu u navedenu disciplinu.⁵³ Postojao je pokušaj od strane pionira Novog institucionalizma, Džejmsa Marča I Johana Olsena, da se ukaže na

50 Videti: Bary Buzan, „The Timeless Wisdom of Realism?” in: Steve Smith, Ken Booth, and Marysia Zalewski, eds, *International Theory: Positivism and Beyond*, Cambridge: Cambridge University Press, 1996.

51 Ibid., p. 55–58; James G. March and Johan P. Olsen, „The Institutional Dynamics of International Political Orders”, *International Organization*, No. 52, 1998, pp. 956–957.

52 Videti: Robert O. Keohane and Martin, Lisa L. Martin (2003), op. cit., pp. 73–74. Tri ključne tačke realizma koje je neoliberalni institucionalizam uslovio: (1) centralnost državnih aktera u međunarodnom sistemu; (2) države nastoje da povećaju očekivanu dobit u skladu sa procenom situacije u državi (države kao racionalni akteri); (3) države bezobzirno sprovode svoje interese, a opstanak je na prvom i najvažnijem mestu.

53 Međutim, treba napomenuti da je glavni teoretičar međunarodnih odnosa, Oran Jang (Oran R. Young), pokušao da ispita pretpostavku da institucije trebaju da „predstavljaju glavne

razlike između Novog institucionalizma i tradicionalnog neoliberalnog institucionalizma, koji je imao dominantan uticaj na način posmatranja institucija i njihove relevantnosti unutar date discipline. Za Marča i Olsena, Novi institucionalizam teoriji međunarodnih odnosa nudi koristan način posmatranja međunarodnog sistema, kao i interakcija unutar njega, odnosno način posmatranja koje tradicionalne teorije o međunarodnim odnosima od strane realizma i neoliberalnog institucionalizma ne mogu da pruže. Anarhija međunarodnog sistema koju realizam, a u izvesnoj meri i neoliberalni institucionalizam, podrazumevaju, ne podrazumeva se na mikro nivou nacionalne države.⁵⁴ Ovaj prekid nastavlja se pretpostavkom realizma i neoliberalnog institucionalizma da međunarodne institucije, koje reflektuju anarhijski međunarodni poredak, zahtevaju „eksplicitnu racionalizaciju“ po pitanju interesa nacionalnih država, kako bi funkcionisale.⁵⁵ Međutim, ove pretpostavke uzimaju zdravo za gotovo centralno mesto nacionalne države u okviru međunarodnog poretka, ignorišući činjenicu da se nacionalna država, još od Vestfalskog sporazuma iz 1648, ni jednom nije pojavila u okviru međunarodnog sistema. Kao ni to da kraj prošlog veka svedoči o pojavama preko-nacionalnih institucija,⁵⁶ koje su s vremena na vreme dovodile u pitanje centralnost države unutar međunarodnog sistema (kao npr. Evropska unija i povrede mnogih suverenih ovlašćenja njenih država članica).⁵⁷ Dok neoliberalni institucionalizam, za razliku od realizma, uzima u obzir porast novih transnacionalnih institucija, lekcije koje je naučio reflektuju pretpostavke od kojih polazi u samom procesu; ove pretpostavke posuđene su u velikom broju iz realizma. Prednost unošenja pogleda Novog institucionalizma u teoriju međunarodnih odnosa jeste ta da se novi pogledi mogu uneti u analizu o tome kakvu ulogu institucije, međunarodne kao i domaće, imaju u ponašanju države. Jedan od primera koje Marč i Olsen navode u vezi je sa mogućnostima primene pristupa Novog institucionalizma na

uzročne snage“ u okviru međunarodnog sistema. Iako je Jang napravio važan korak napred, on nedovoljno koristi bogatu literaturu škola Istorijskog i Sociološkog institucionalizma. On takođe ne uspeva da iznese argument u korist centralnosti međunarodnih snaga kod donošenja odluka. Videti: Oran R. Young, “Are Institutions Intervening Variables or Basic Causal Forces?” in: Michael Brecher and Frank P. Harvey, eds, *Millennial Reflections on International Studies*, Ann Arbor: University of Michigan Press, 2002.

54 James G. March, and Johan P. Olsen (1998): op. cit., p. 944.

55 Ibid., p. 945.

56 Odnosno Ujedinjene nacije, Evropska unija, NATO, Svetska trgovinska organizacija i njihovi prethodnici.

57 James G. March, and Johan P. Olsen (1998), op. cit., pp. 945–946.

proučavanje veze između međunarodnog identiteta (makro nivoa) i domaćeg (mikro nivoa); drugim rečima, da li struktura domaćih institucija u određenoj državi (npr. bilo da je država uređena u obliku federalne demokratije, parlamentarne demokratije, ustavno-autoritarne monarhije itd.) utiče na ponašanje prema drugim državama unutar međunarodnog sistema?⁵⁸ Ovo je vrsta pitanja koje samo Novi institucionalizam može da postavi, a odgovori na njega bi u velikoj meri mogli doprineti disciplini međunarodnih odnosa.

C. Šta Novi institucionalizam može da ponudi teoriji međunarodnih odnosa

Vrlo je teško razumeti zašto postoji manjak interesovanja kod teoretičara i praktičara međunarodnih odnosa za ono što Novi institucionalizam može da ponudi. Možda postoji zabluda da se metode Novog institucionalizma ne mogu primeniti na analizu na makro nivou, koja karakteriše brojna istraživanja koja se sprovode danas unutar međunarodnih odnosa. Ako postoji ovakva zabluda, onda je to šteta, jer to nije ni blizu istine. Novi institucionalizam nudi nove i uzbudljive opcije teoretičarima i praktičarima teorije međunarodnih odnosa. Koncept „ograničene inovacije” i potpuni nedostatak interesovanja za perspektive Novog institucionalizma, kako od strane teoretičara tako i praktičara teorije međunarodnih odnosa je veoma teško razumeti. Pojmovi „ograničena inovacija“ i „učvršćenje“ koje su osmislili istorijski institucionalisti na osnovu istraživanja uticajnih vladinih institucija, mogli bi da budu korisni u proučavanju zašto određeni institucionalni režimi na međunarodnom nivou uspeju (npr. Breton Vuds finansijski sistem je bio na snazi, pod američkim liderstvom u osvit Drugog svetskog rata) dok drugi ne (npr. Kjoto Protokol, protokol o globalnom zagrevanju). Važni odgovori mogu se dobiti na osnovu radova stručnjaka javnog prava (koji pripadaju školi Istorijskog institucionalizma) o demokratskoj tranziciji i transnacionalnim pravnim institucijama. Na primer, po pitanju dalekosežnih institucionalnih efekata koje će demokratizacija ostvariti na političke institucije (što je važno pitanje, pogotovu za teoretičare koncepta demokratskog mira), ili presudne tačke na kojima se transnacionalne institucije ubacuju u politički vakum (bilo na mikro nivou, ili u slučaju ESP na mikro nivou). Oslanjajući se na dostignuća Sociološkog institucionalizma, naučnici koji se bave međunarodnim odnosima mogu krenuti od pitanja kako institucionalno strukturisane društvene norme na makro nivou analize mogu uticati na promenu politike na mikro nivou, uprkos postojanju potpuno

58 James G. March, and Johan P. Olsen (1998), op. cit., p. 962.

drugačijeg skupa institucionalnih normi. Analizu je moguće proširiti, počevši od istraživanja kako se institucionalne preference na makro nivou mogu oblikovati na osnovu preferenci aktera na mikro nivou. Kraće rečeno, istraživanja u okviru Novog institucionalizma imaju potencijal da ponude značajne doprinose u oblasti međunarodnih odnosa i to kroz mešanje analize na makro i mikro nivou, analize koja bi mogla da pomogne u rasvetljavanju odnosa između faktora domaćeg i sistemskog nivoa unutar date oblasti.

ZAKLJUČAK

Ako budućnost nagoveštava mnogo češću interdisciplinarnu saradnju između politikologa i sociologa Novog institucionalizma i zainteresovanih partnera u okviru međunarodnih odnosa, veći bi se uvid stekao o samoj prirodi međunarodnog sistema. Iako nijedan metod ne poseduje sve odgovore, Novi institucionalizam bi pomogao tako što bi uveo novi pogled na pitanja sa kojima se disciplina nastavlja suočavati. Takav bi ishod samo mogao osnažiti ovu oblast kroz nuđenje novih odgovora na konstantna pitanja.

LITERATURA

1. Buzan, Barry, "The Timeless Wisdom of Realism?" in: Steve Smith, Ken Booth, and Marysia Zalewski, eds, *International Theory: Positivism and Beyond*, Cambridge: Cambridge University Press, 1996.
2. DiMaggio, Paul J., "Constructing an Organizational Field as a Professional Project: U.S. Art Museums, 1920–1940", in: Walter W. Powell and Paul J. DiMaggio, eds, *The New Institutionalism in Organizational Analysis*, Chicago: The University of Chicago Press, 1991.
3. Epstein, Lee, Knight, Jack, and Svetsova, Olga, "The Role of Constitutional Courts in the Establishment and Maintenance of Democratic Systems of Government", *Law & Society Review*, No. 35, 2001, pp. 117–164.
4. Ginsburg, Tom, and Kagan, Robert A., "Institutionalist Approaches to Courts as Political Actors", in: Tom Ginsburg i Robert A. Kagan, eds, *Institutions & Public Law: Comparative Approaches*, New York: Peter Lang Publishing, 2005.
5. Granovetter, Mark, "Economic Action and Social Structure: The Problem of Embeddedness", in: Richard Swedberg and Mark Granovetter, eds, *The Sociology of Economic Life*, New York: Westview Press, 1992.
6. Keohane, Robert O., *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*, Princeton: Princeton University Press, 1984.

7. Keohane, Robert O., and Martin, Lisa L., "Institutional Theory as a Research Program", in: Colin Elman and Miriam Fendius Elman, eds, *Progress in International Relations Theory: Appraising the Field*, Cambridge: MIT Press, 2003.
8. Koelble, Thomas A., "The New Institutionalism in Political Science and Sociology", *Comparative Politics*, No. 27, 1995, pp. 231–243.
9. March, James G., and Olsen, Johan P., "The New Institutionalism: Organizational Factors in Political Life", *The American Political Science Review*, No. 78, 1984, pp. 734–749.
10. March, James G., and Olsen, Johan P., *Rediscovering Institutions*, New York: The Free Press, 1989.
11. March, James G. and Olsen, Johan P., "The Institutional Dynamics of International Political Orders", *International Organization*, No. 52, 1998, pp. 943–969.
12. Powell, Walter W., and DiMaggio, Paul J., "Introduction", in: Walter W. Powell and Paul J. DiMaggio, eds, *The New Institutionalism in Organizational Analysis*, Chicago: The University of Chicago Press, 1991.
13. Rothstein, Bo, "Labor Markets and Working Class Strength" in: Sven Steinmo, Kathleen Thelen, and Frank Longstreth, eds, *Structuring Politics: Historical Institutionalism in Comparative Analysis*, Cambridge: Cambridge University Press, 1992.
14. Stone Sweet, Alec, "Judicial Authority and Market Integration in Europe", in: Tom Ginsburg and Robert A. Kagan, eds, *Institutions & Public Law: Comparative Approaches*, New York: Peter Lang Publishing, 2005.
15. Thelen, Kathleen, and Steinmo, Sven, "Institutionalism in Comparative Politics", in: Sven Steinmo, Kathleen Thelen, and Frank Longstreth, eds, *Structuring Politics: Historical Institutionalism in Comparative Analysis*, Cambridge: Cambridge University Press, 1992.
16. Weir, Margaret, "Ideas and the Politics of Bounded Innovation" in: Sven Steinmo, Kathleen Thelen, and Frank Longstreth, eds, *Structuring Politics: Historical Institutionalism in Comparative Analysis*, Cambridge: Cambridge University Press, 1992.
17. Wolin, Sheldon S., *Politics and Vision: Continuity and Innovation in Western Political Thought*. Princeton: Princeton University Press, 1960.
18. Young, Oran R., "Are Institutions Intervening Variables or Basic Causal Forces?" in: Michael Brecher and Frank P. Harvey, eds, *Millennial Reflections on International Studies*, Ann Arbor: University of Michigan Press, 2002.

TABELE KORIŠĆENIH SLUČAJEVA

Procureur du Roi v. Dassonville, Slučaj 8/74 [1974] ECR 837.

Prof. dr. Roozbeh (Rudy) B. BAKER

**THE NEW INSTITUTIONALISM AND INTERNATIONAL
RELATIONS: A STEP FORWARD**

ABSTRACT

The behavioral revolution of the 1960s which engulfed the social sciences, and particularly Political Science and Sociology, led to a large-scale disinterest in the study and structure of institutions. The 1980s saw a new movement emerge upon the social sciences, which stressed the centrality of institutional analysis in the study of politics and society and resurrected the study of institutions as key variables. Dubbed the New Institutionalism, this movement would have profound effects on the direction of research in Political Science and Sociology. Unfortunately, the New Institutionalism movement has been largely ignored by International Relations theorists and practitioners, even though it has generated both a useful toolkit of methods, and a rich source of findings that could be of much use to International Relations theory.

Key words: international relations, theory, policy, New institutionalism.